

Rīgas 66.speciālās vidusskolas

12^v klases skolnieku
Jeļenas Sergejevas
un Vitalija Smorodina

Inflācijas ierobežošanas plāns

Darba vadītājs
ekonomikas un politikas skolotājs Edvīns Ceriņš
ģeogrāfijas skolotāja Elita Segliņa

Rīga, 2008

Saturs

1. Inflācijas jēdziena teorētiska izpratne.....	3
1.2 Inflācija ilgtermiņā.....	4
1.3 Inflācija vidējā un īstermiņa.....	4
1.4 Inflācijas aprēķināšana.....	4
1.5 Inflācijas sekas.....	4
2. Pašreizējās ekonomiskās situācijas analīze Latvijā.....	4
3. Īstermiņa inflācijas apkarošanas plāns.....	6
4. Ilgtermiņa inflācijas apkarošanas plāns.....	7
Izmantotas literatūras saraksts.....	7

1. Inflācijas jēdziena teorētiska izpratne

Ar inflāciju apzīmē cenu pieauguma procesu. Inflāciju mērī kā cenu vidējā līmeņa izmaiņu procentuālā izteiksmē noteiktā laika posmā - mēnesī, ceturksnī, gadā u.c. Statistikā pieņemtajā praksē kā izplatītāko inflācijas mērvienību lieto patēriņa cenu indeksu (PCI). PCI parāda, kā ir izmainījies vidējais cenu līmenis tipiskas mājsaimniecības pirktajām precēm un pakalpojumiem noteiktā laika posmā. Šim cenu līmenim pieaugot, no mājsaimniecības viedokļa naudas vērtība samazinās.

Vairumā valstu inflācijas aprēķinus veic statistiskās institūcijas. Latvijā šo funkciju pilda Latvijas Centrālā statistikas pārvalde. Eiropas Savienībā kopumā, inflācijas, tāpat kā citu statistisko rādītāju aprēķinus veic Eurostat (Eurostat).

Pieprasījuma inflācijas cēlonis ir tas, ka patērētājiem ir daudz naudas un aug pieprasījums. To inflāciju var samazināt, ja samazina naudas daudzumu vai palielina saražoto preču daudzumu, vai īsteno abus pasākumus.

Izmaksu inflācijas cēlonis ir tas, ka ievērojami palielinās ražošanas izmaksas, preces kļūst dārgākas un par to pašu naudu var iegādāties mazāku preču daudzumu. Nauda atkal kļūvusi mazvērtīgāka, naudas pirktspēja samazinājusies.

1.1 Inflācijas veidi:

Inflāciju tradicionāli iedala pēc:

1. rašanas cēloņiem:

- Pieprasījuma inflācija rodas palielinoties vispārējiem izdevumiem, kas netiek attiecīgi segti ar preču un pakalpojumu piedāvājuma palielinājumu.

Vispārējie izdevumi var palielināties ja:

Valsts emitē naudu, kura nav segta ar valstī saražotām precēm un pakalpojumiem, lai apmaksātu neatliekamus pasākumus vai projektus,

kredīti tiek neefektīvi izmantoti (izsaimniekoti),

Tirgotāji gaidot inflācijas pieaugumu, cenšas ātrāk izlietot naudu, kas palielina naudas daudzumu apgrozībā.

- Izmaksu inflācija rodas uzņēmumiem palielinot cenas lai izvairītos no zaudējumiem, ko nes ražošanas palielināšanās.

Ražošanas izdevumi palielinās atkarībā no:

izejmateriālu un enerģētisko resursu sadārdzināšanās;

darbaspēka sadārdzināšanās.

Inflācija var rasties arī monopolistiskajam uzņēmumam palielinot cenas ar mērķi gūt papildus ienākumus, vai oligopolu uzņēmumu vienošanas rezultātā.

2. Pieauguma tempiem:

- Lēnā inflācija- cenu kāpums 3-5% gadā.
- Mērenā inflācija- cenu kāpums līdz 10% gadā. Šādas inflācijas rezultātā naudas vērtība saglabājas, ja inflācija neturpinās ilgāk par 2 gadiem.
- Straujā inflācija- cenu kāpums ap 20-30% gadā. Šāda veida inflācijas gadījumā krītas naudas vērtība, investīcijas tiek apturētas, cilvēki un uzņēmumi atbrīvojas no naudas, rodas preču deficīts, nacionālo naudu izspiež no apgrozības ārvalstu valūtas, kuru vērtība ir stabilāka.
- Superinflācija- cenu kāpums pārsniedz 50% mēnesī. Naudas vērtība krītas tik strauji, ka tā nespēj pildīt savas funkcijas un ar laiku tiek izvesta no aprites.

1.2 Inflācija ilgtermiņā

Pastāv dažādi viedokļi par inflācijas iemesliem, to lomu un mijiedarbību ilgtermiņā. Vairums ekonomistu uzskata, ka inflācija veidojas naudas piedāvājuma, produkcijas un pakalpojumu izlaides, kā arī banku procentu mijiedarbības rezultātā. Taču atšķirības ir viedokļos par minēto faktoru lomu. Tā, ja "monētāristi" uzsver naudas piedāvājuma noteicošo lomu inflācijas tempa veidošanā, tad "keinsisti" atzīmē, ka inflācija ir kopējs visu minēto faktoru savstarpējās mijiedarbības efekts un atsevišķiem faktoriem nav īpaša loma.

1.3 Inflācija vidējā un īstermiņa

Ierobežotā laika posmā (3-5 gadi) bez makroekonomiskiem faktoriem inflācijas tempu var būtiski ietekmēt arī cenu un algu līmeņi, to savstarpējā attiecība. Tā, ja valstī to vai citu iemeslu dēļ palielinās darba algas pieauguma temps, tas rada papildus pieprasījumu preču un pakalpojumu tirgū. Citiem vārdiem, pieaug pieprasījums un, jautājums ir - vai piedāvājums ir adekvāts šim pieaugušajam pieprasījumam. Ja piedāvājuma pieauguma temps neatbilst pieprasījuma pieauguma tempam, jeb, kā saka - piedāvājuma elastība ir mazāka par pieprasījuma elastību, straujāk sāk pieaugt cenu līmenis. Tas arī izpaužas kā palielināts inflācijas temps.

1.4 Inflācijas aprēķināšana

Inflācijas aprēķināšanai izmanto patēriņa cenu indeksu – CPI (consumer price index). CPI atspoguļo patēriņa groza vērtības izmaiņas pārskata periodā pret bāzes periodu (laiku, ar kuru salīdzina). Latvijā patēriņa grozā ietilpst vairāk nekā 400 preču un pakalpojumu, kuru cenas ik mēnesi tiek novērotas un reģistrētas 15 rajonos un pilsētās, apsekojot 1530 veikalus, ēdnīcas, tirgus, darbnīcas utt.

$$\text{CPI} = (\text{patēriņa groza vērtība 2007. gadā} / \text{patēriņa groza vērtība 2008. gadā}) \times 100\%$$

Inflāciju jeb ikgadējās preču, pakalpojumu cenu izmaiņas nosaka inflācijas temps, kas izteikts procentos.

$$\text{Inflācijas temps 2008} = (\text{CPI 2008} - \text{CPI 2007}) \times 100\%$$

1.5 Inflācijas sekas

Lai gan inflāciju atzīst par ienaidnieku numur viens, cilvēki no šā ienaidnieka uzbrukumiem cieš atšķirīgi.

Inflācijas dēļ mazinās naudas vērtība, zūd uzkrātā bagātība.

Inflācija mazina vēlmi aizdot naudu, jo aizdodot naudu, kreditors pēc noteikta termiņa beigām atpakaļ saņem „vieglāku” naudu, par kuru varēs nopirkt mazāk preču. Savukārt pirms inflācijas naudu ir izdevīgi aizņemt, jo atdosiet „vieglāku” naudu. Lai kreditori inflācijas dēļ nezaudētu, viņi paaugstina procentu likmi, ņemot vērā inflācijas tempu.

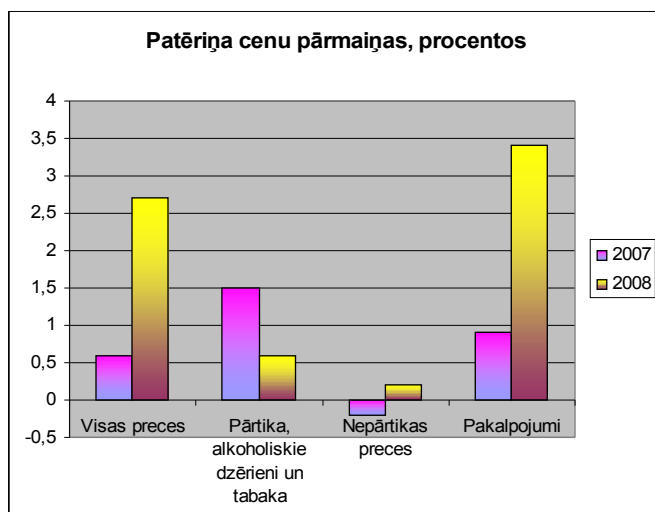
Inflācijas laikā zaudē cilvēki ar fiksētiem ienākumiem – pensionāri, skolotāji, bērnu pabalstu saņēmēji.

2. Pašreizējās ekonomiskās situācijas analīze Latvijā

Analizējot ekonomisko situāciju Latvijā, redzam, ka valstī norisinās ekonomiskā lejupslīde, kuru perspektīvā var padziļināt recesija ASV un visā pasaules ekonomikā. Tomēr 2008. gada februāra beigās Eiropas Centrālās Bankas (ECB) pārstāvji apgalvo, kā centīsies mazināt ekonomiskās lejupslīdes negatīvās sekas.

Laika periodā kopš Latvija iestājās Eiropas Savienībā (ES), Latvijas IKP strauji auga. IKP izaugums norisinājās pateicoties straujai investīciju ienākšanai Latvijas ekonomikā. Tomēr investīcijas netiek efektīgi izmantotas, vietējie uzņēmēji mākslīgi pacēla cenas. Pieauga naudas masa, un līdzsvars tās apgrozībā tika izjaukts. 2008. gada marta sākumā Latvijas Banka paziņoja par valsts obligāciju emisiju 134 mlj. eiro vērtībā. Šis solis ļaus samazināt naudas masas daudzumu apgrozībā. Tas nozīmē, ka Latvijas Banka īsteno stingro monetāro politiku., kuras rezultātā, teorijā mazināsies investīcijas, preču

patēriņš, ražošanas apjoms, nodarbinātība, tirdzniecības bilance un inflācija. Tomēr tik radikāls solis ekonomikas „dzēsēšanā” uz pasaules ekonomiskās recesijas fona perspektīvā var negatīvi ietekmēt gan valsts saimniecību, gan iedzīvotāju labklājību.

Pirmkārt 2008. gadā janvārī inflācija Latvijā sasniedza 15,8 % , kas ir vislielākais radītājs ES. Bet tekoša gada deficīts palielinājās līdz 20 % no IKP¹, arī ir vislielākais radītājs starp ES valstīm.

Latvijā ir nebalansēta un nestabila ekonomika un pārsvarā tas ir tāpēc, ka mums ir nepietiekami efektīva monetāra² politika, fiksēts lata kurs attiecībā ar eiro, strauja algu pieauguma dēļ kā arī darbaspēka deficīts. Tagad ļoti daudz cilvēku, īpaši jauniešu dodas strādāt uz ārzemēm, pēc mūsu pievienošanās ES dalībvalstīm, īpaši uz Lielbritāniju.

Latvijas tautsaimniecība pēdējos gados attīstās ļoti strauji, ar katru gadu paātrinās iekšzemes kopprodukta (IKP) pieauguma temps. Arī 2007.gadā IKP pieaugums ir bijis ievērojams, pēc mūsu aplēsēm – par 10,6%. Taču šogad prognozē, ka IKP samazināsies līdz 6%.

Vispārējās valdības parāds sadalījumā pa apakšsektoriem perioda beigās (milj. latu)				
	Vispārējā valdība	Centrālā valdība	Pašvaldība	Sociālās apdrošināšanas fonds
2004				
PAVISAM	1079.775	1074.929	180.680	44.673
2005				
PAVISAM	1130.282	1188.863	231.169	23.340
2006				
PAVISAM	1191.681	1402.364	322.938	12.845

Šogad ir plānots valsts budžeta proficitu ~ 0.8 %.

Latvijas tirgus ir pārpildīts galvenokārt ar importētām prece, jo mūsu valstī nav protekcionisma politikas, tāpēc ir ļoti liela konkurence starp vietējo ražotāju un ieviestiem produktiem. Tas bremzē Latvijas nacionālo saimniecību. Latvijā pārsvara notiek tirgošana, jo mums ir ļoti maz vietējo ražotāju. Ļoti daudz kompāniju pieder ārzemniekiem, piemēram, tagadēja Fazer maiznīcas, bijuša Druva maiznīca pieder Somijas firmam. Jo daudzi ārzemju ražotāji pērk

brenda nosaukumu (Dānija firma nopirka „Jelgavas cukurs”).

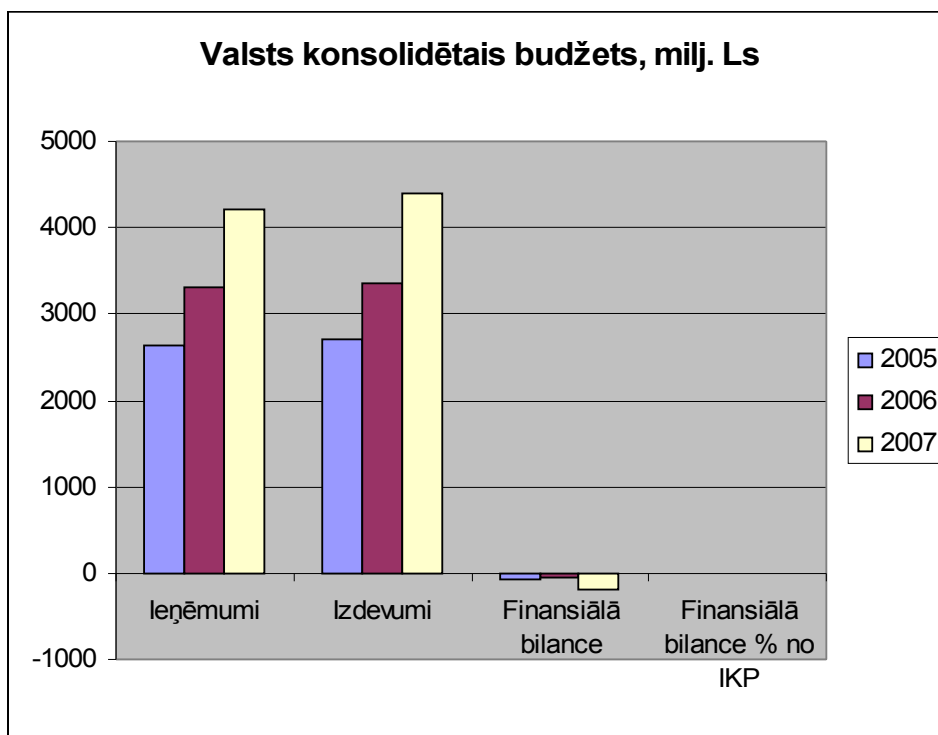
Importa un eksporta saldo tūkst. latos (2007 g. Decembrī) : 328012 – 593036 = - 265024 tūkst. latos.

Valsts konsolidētais budžets, milj. Ls

	Ieņēmumi	Izdevumi	Finansiālā bilance	Finansiālā bilance % no IKP
2002	1538,7	1636,1	-97,5	-1,7
2003	1720,7	1799,7	-79,0	-1,2
2004	2056,3	2127,5	-71,3	-1,0
2005	2632,5	2702,1	-69,6	-0,8
2006	3301,5	3354,9	-53,4	-0,5
2007	4218,6	4396,4	-177,8	-1,3

¹ IKP – iekšzemes kopprodukts ir valsts tautsaimniecībā gada laikā saražotais galapunkts naudas izteiksmē

² Monetāra politika – naudas piedāvājuma – kredītu politika

Lai izvērtētu nepieciešamību turpināt apkarot inflāciju, ir jāvērtē augstās inflācijas iemesli. Kopumā tie ir vairāki, kas sakrīta vienlaicīgi. Pirmais ir Latvijas cenu izlīdzināšanās process ar ES cenām. Piemēram, administratīvi regulējamo cenu palielināšana tika novilcināta, kā dēļ to kāpums bija ievērojams.

Tāpat turpinās dzīves līmeņa uzlabošanās, pieaug pakalpojumu cenas, aug algas, norādīja eksperts.

Otrais faktors ir globālo notikumu sekas,

kuru ietekmē cēlās pārtikas un energoresursu cenas. Trešais faktors ir iekšējais patēriņa bums, kā pamatā bija pārlieku optimistiskais skats uz ekonomikas izaugsmi, ko veicināja gan nekustamā īpašuma tirgus, gan pieejamie kredītresursi, norādīja eksperts

3. Īstermiņa inflācijas apkarošanas plāns

Lai apkarotu inflāciju mūsu valdība veic inflācijas apkarošanas plānu, tomēr valdība neizstrādā ilgtermiņa ekonomikas attīstības plānu.

Mēs uzskatam, ka īstermiņa plāns inflācijas apkarošanā ir tikai daļa no ilgtermiņa inflācijas apkarošanas un ekonomikas attīstības plāna, kuru žvadzētu izstrādāt.

Inflācijas apkarošanai mēs piedāvājam veikt šādus pasākumus līdz 2008. gada beigām:

1. Ieviest obligātu ienākumu un īpašumu deklarāciju valsts iedzīvotājiem, kuru ienākumu līmenis pārsniedz Ls 7000 gadā deklarācija būs jāaizpilda katru gadu. Tāpat visiem valsts iedzīvotājiem ir jāaizpilda „nulles” deklarācija. Par nepilngadīgām personām deklarācija būs jāaizpilda to vecākiem vai aizbildņiem. Personām, kuras ir nodarbinātas valsts varas struktūrās, pašvaldībās un tām piederošām organizācijās, uzņēmumos ar valsts kapitāla daļām arī pēc aiziešanas no ieņemamā amata ir jāaizpilda ieņēmumu un īpašumu deklarācijas. Šis mērs ļaus cīnīties pret korupciju un novērsīs iespēju legalizēt nelikumīgi iegūtos līdzekļus nākotnē.
2. Samazināt pievienotās vērtības nodokli Latvijā ražotām precēm līdz 9%, kas sekmēs ražošanu, un uzņēmumu attīstību Latvijā. Neskatoties uz budžeta ienākumu samazināšanos, perspektīvā ieguvumi no ražošanas apjomu palielināšanas palīdzēs paaugstināt Latvijā ražoto preču konkurētspēju vietējā tirgū un tieši samazinās inflāciju.
3. Atteikties no stingrās monetārās politikas, kura negatīvi ietekmēs ražošanu valstī. Ir jāaptur valsts izlaisto obligāciju realizācija.
4. Jāievieš valsts amatpersonu personiskā atbildība, par viņa atbildībā uzticētiem līdzekļiem un to izmantošanu. Ja amatpersona nespēj pildīt viņam uzticētos pienākumus, tad tai ir jāatkāpjas no amata. Šis līdzeklis palīdzēs cīnīties ar korupciju un ierēdņu nolaidību.
5. Nodibināt valsts ekonomikas plānošanas aģentūru, kurai ir jānodarbojas ar stratēģisku valsts ekonomikas attīstības plānošanu, t.sk. arī ar pretinflācijas plāna izstrādāšanu. Šis mērs pozitīvi ietekmēs Latvijas investīcijas tēlu. Un būs viens no investīciju aizsardzības līdzekļiem. Valsts attīstības plānam ir jābūt izstrādātam uz laiku līdz 4 gadiem. Valsts budžetam ir jābūt pielāgotam valsts attīstības plānām, lai izpildītu valsts attīstības plāna mērķus. Lai valsts plānu nevarētu mainīt atkarībā no politisko spēku sadales valstī, Saeimai tas ir jāpieņem līdzīgi konstitucionālam likumam, kas *a priori* nozīmē, ka plāns tiks pieņemts tikai tad, ja vairākums deputātu to atbalstīs.

Valsts iepirkumu sistēma ir ļoti nepilnīga un korumpēta, bet valsts pasūtījums ir liels, tam tiek iztērēti lieli budžeta līdzekļi. Lai pilnveidotu valsts iepirkumu sistēmu ir jāizveido valsts iepirkumu aģentūra, kuras kompetencē būs visi valsts iepirkumi. Valsts iepirkumu aģentūrai ir jādarbojas neatkarīgi no ministru kabineta.

4. Ilgtermiņa inflācijas apkarošanas plāns

Lai mazinātu inflāciju perspektīvā Latvijai ir jāizpilda liels daudzums mēru tās apkarošanai, un pirmkārt, tai ir jāattīsta ražošanas struktūra, jo pakalpojumu sfēra nespēj sekmīgi attīstīt valsts ekonomiku, izņēmums ir Šveice, kuras ekonomikas labklājības pamatā ir banku nozare un tūrisms.

Viena no lielākajām Latvijas problēmām ir liels valsts sektors ekonomikā. Valsts administratīvām vajadzībām tērē 3% no valsts budžeta ieņēmumiem. Valsts aparāts strādā neefektīvi, ja pieskaitīt korupcijas problēmu valstī, tad uzreiz var redzēt kas vispirms ir jāmaina valsts pārvaldē, lai mainītu valsts ekonomiku.

1. Valsts ierēdņu skaits ir jāsamazina, tādejādi var risināt divas problēmas:

- Samazināsies izdevumi ierēdņu uzturēšanai;
- Mazināsies darbinieku deficīts darba tirgū,

Lai samazinātu ierēdņu skaitu piedāvājam ieviest valsts līmenī E-valsts projektu, kas paredzētu:

1. Ieviest uz katru Latvijas iedzīvotāju personīgu elektronisku lietu, kurā tiktu iekļauta visa personiskā cilvēka informācija. Tā poliklīnikā nevajadzēs uzturēt medicīnas karšu nodaļu, jo visa informācija par pacientu būtu ārsta datorā. Visi cilvēka bankas konti tiktu labi pārskatīti valsts ieņēmumu dienestam. Cilvēks varētu pats deklarēt savu dzīves vietu, saņemt izziņas no valsts iestādēm pēc elektroniskā pieprasījuma. Ienākumu deklarācijas aizpildīšana neprastu noteiktu laiku. Krimināla vai administratīvā pārkāpuma gadījumā varētu viegli pārbaudīt visu informāciju par cilvēku. Samazinātos informācijas nodošanas laiks no vienas iestādes uz otru. Piekļuve informācijai būtu iespējama visu gadu, 24. stundas diennaktī, jebkurā pasaules vietā, kur ir piekļuve internetam. Cilvēkiem nebūs nepieciešamība ierasties pie ierēdņa, kas palielina risku, ka notiks kukuļa nodošana.
2. Izniegt katram pilngadīgajam valsts iedzīvotājam elektronisko pasi ar elektronisko parakstu. Tas padarītu vienkāršāku piekļuvi personīgai lietai katram valsts iedzīvotājam. Vēlēšanu procesu varētu padarīt lētāku, ātrāku un precīzāku.

Valsts iepirkumu sistēma ir ļoti nepilnīga un korumpēta, bet valsts pasūtījums ir liels, tam tiek iztērēti lieli budžeta līdzekļi. Lai pilnveidotu valsts iepirkumu sistēmu ir jāizveido valsts iepirkumu aģentūra, kuras kompetencē būs visi valsts iepirkumi. Valsts iepirkumu aģentūrai ir jādarbojas neatkarīgi no ministru kabineta.

Izmantotas literatūras saraksts

- Mihails Siņicins „Biznesa ekonomiskie pamati”, RAKA 245 lpp., 175. lpp., 176. lpp.;
- <http://www.csb.gov.lv/csp/>
- <http://rus.delfi.lv/>
- <http://www.delfi.lv/news/national/business/>
- <http://www.fm.gov.lv/page.php?id=2>